

Regionaal Archeologisch Museum van de Scheldevallei

Rijtstraat 4 – 8581 Avelgem-Waarmaarde
Tel & fax 055/38.64.42 - info & rondleidingen 0475/38.35.53
e-mail sdecock@online.be

OPEN

za, zo & feestdagen 14-17u
ma - vr na afspraak
Museumavond: donderdag juli & augustus 18-22u

TENTOONSTELLINGEN

April-Augustus *"t Zit in de archeologische familie*
September-November *Archeologie & Natuur*

BEZOEKEN

- ❖ Thematische voordracht iedere 1e zondag om 15 u-
 - Zo 4 januari De Scheldevallei in de Prehistorie
 - Zo 1 februari De Scheldevallei in de Romeinse periode
 - Zo 7 maart De Scheldevallei in de Merovingische periode
 - Zo 4 april Van opgravingsvondst naar museumobject
 - Zo 2 mei Tentoonstelling *"t Zit in de archeologische familie*
 - Zo 6 juni Tentoonstelling *"t Zit in de archeologische familie*
 - Zo 4 juli 30 jaar archeologische opgravingen te Kerkhove
 - Zo 1 augustus 30 jaar archeologische opgravingen te Kerkhove
 - Zo 5 september 30 jaar archeologische opgravingen te Kerkhove
 - Zo 3 oktober Tentoonstelling *Archeologie & Natuur*
 - Zo 7 november Tentoonstelling *Archeologie & Natuur*
 - Zo 5 december Arbeid en wonen in de Scheldevallei
- ❖ Rondleiding voor groepen
 - ❖ Educatieve themabezoeken voor scholen
 - ❖ Museumavonden in juli & augustus: donderdag 18-22u

MUSEUM-DOE-DAGEN
OPGRAVINGSKAMPEN
MUSEUMWORSHOPS
ARCHEOLOGISCH OPENLUCHTMUSEUM

Het Regionaal Archeologisch Museum van de Scheldevallei

Rijtstraat 4 8581 Avelgem-Waarmaarde
za 14-18u; zo 10-18u
Gidsbeurten 0475/38.35.53

Het Museum is ingeplant aan de rand van de waterwinning op de archeologische situs Kerkhove
De officiële inhuldiging in oktober 1996 van het Regionaal Archeologisch Museum van de Scheldevallei biedt de mogelijkheid voor een belangrijke wetenschappelijke, educatieve en toeristische uitbouw van de site Kerkhove.

Het Museum kwam tot stand via een unieke samenwerking en co-financiering tussen de gemeente Avelgem, de Provincie West-Vlaanderen, de Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening, de vzw Toeristisch-Recreatief Ontwikkelingsplan Leie-Schelde, de Intercommunale Leiedal, Electrabel-Gaselwest en de Vereniging voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in West-Vlaanderen.

In het Regionaal Archeologisch Museum van de Scheldevallei te Avelgem-Waarmaarde wordt een overzicht gegeven van de bewoningsgeschiedenis van de West-Vlaamse Scheldevallei van het Paleolithicum tot en met de Merovingische tijden. Dit wordt gesitueerd in een ruimer chronologisch en geografisch kader aan de hand van recent wetenschappelijke archeologisch onderzoek van diverse sites gelegen in de Scheldevallei. De methodiek van de archeologie wordt voorgesteld.

In de permanente tentoonstelling komt ook de waterwinning aan bod zowel met het onderzoek van de 2e eeuwse Romeinse waterput als de hedendaagse grondwaterwinning via het systeem van putbatterijen.

De inhoudelijke invulling en opstelling van het Museum is voorbereid door de V.O.B.o.W.:

Vanaf het Paleolithicum, vanaf de vroegste aanwezigheid van de mens in de regio wordt vertrokken. Aandacht wordt geschonken aan het ontstaan van de Scheldevallei.

Het Mesolithicum, periode waarin de mens nog een nomadisch bestaande, krijgt aandacht door de vondsten van Kerkhove.

Het Neolithicum, de periode dat de mens zijn nomadisch leven opgaf voor vestiging en de start van landbouw in de regio wordt geïllustreerd door Kerkhove en de resultaten van het recente onderzoek van verdedigingsstructuren te Spiere.

De Bronstijdvondst van een lanspunt, eertijds (ca 1920) gerecupereerd bij de aanleg van de Sluis te Kerkhove, wordt aangevuld met de vondst van een grafheuvel van de Hilversumcultuur op de flank van de Kluisberg te Ruien.

De IJzertijd wordt voorgesteld met de Keltische hoogtenederzetting van Kooigem waar naast sporen van bewoning ook een openluchtheiligdom werd onderzocht.

Voor de Romeinse periode gaat uiteraard de volle aandacht naar het administratief-logistiek centrum van Kerkhove en zijn impact op het economische leven van de regio - intense landbouwactiviteiten via de talrijke *villae* (Tiegem, Heestert, ...) gericht op de mogelijke bevoorrading van de militaire kampen van de Rijnlimes.

Laat-Romeinse sporen wijzen op continuïteit naar de Vroege Middeleeuwen, waarbij te Kerkhove de Merovingische nederzettingssporen voor de eerste maal in België duidelijk herkend werden in de zeventiger jaren.

De inplanting, samen, én van het Regionaal Archeologisch Museum aan de rand van én van de archeologische site met opgravingen én van het Archeologisch Openluchtmuseum op het V.M.W.-waterwinningstgebied heeft een belangrijke meerwaarde voor toeristische en educatieve uitbouw. Een totaal beeld wordt gegeven van het traject van opgravingsvondst tot een museumobject

S. De Cock
Archeologe

Het archeologisch Openluchtmuseum

Vanaf de tweede helft van de jaren 70, toen de opgravingen meer en meer het unieke karakter van de site hadden duidelijk gemaakt, werd door de V.O.B.o.W. in samenwerking met de Provincie West-Vlaanderen en de Nationale Maatschappij voor Waterleidingen, waaruit later door de regionalisatie de huidige Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (V.M.W.) ontstond, gewerkt aan de totstandkoming van een archeologisch openluchtmuseum met visualisatie van de grondplannen. Een eerste gerealiseerd project, het grondplan van een 3e eeuwse steenbouw, werd in oktober 1981 voorgesteld aan de heer Gouverneur en het publiek. Utopisch werd toen gedroomd van een binnenmuseum op de archeologische site. Een houtbouw uit de 1e eeuw volgde in 1986.

Regionaal Archeologisch Museum van de Scheldevallei

Rijtstraat 4 – 8581 Avelgem-Waarmaarde
Tel & fax 055/38.64.42 - info & rondleidingen 0475/38.35.53
e-mail sdecock@online.be

OPEN

za, zo & feestdagen 14-17u
ma - vr na afspraak

Museumavond: donderdag juli & augustus 18-22u

TENTOONSTELLINGEN

April Erfgoeddag
September Open Monumentendag

BEZOEKEN

- ❖ Thematische voordracht iedere 1e zondag om 15 u-

- ❖ Rondleiding voor groepen
- ❖ Educatieve themabezoeken voor scholen
- ❖ Museumavonden in juli & augustus: donderdag 18-22u

MUSEUM-DOE-DAGEN
OPGRAVINGSKAMPEN
MUSEUMWORSHOPS
ARCHEOLOGISCH OPENLUCHTMUSEUM

KERKHOVE - 30 JAAR

Het archeologisch onderzoek

Gallo-Romeinse baanpost & Merovingische nederzetting.

a. Situering

De archeologische site Kerkhove bevindt zich ten N van de Scheldevallei, tussen de dorpskernen van Waarmaarde en Kerkhove, deelgemeenten van het West-Vlaamse Avelgem, op een NO-ZW-verlopende kouterrug, de Waarmaardse Kouter, die een vijftal meter boven de alluviale Scheldevlakte uitsteekt. Landschappelijk behoort het gebied tot de Zandleemstreek.

b. De opgravingen

In de archeologische literatuur vindt men vondstvermeldingen uit 1610 en uit het begin van deze eeuw waarnemingen van E.H. J. Claerhout (1913-1920) en recent door dhr. drs. M. Rogge (1973).

Het project-onderzoek startte in 1974 met een noodopgraving onder auspiciën van de Vereniging voor Oudheidkundig Bodemonderzoek in West-Vlaanderen (V.O.B.o.W.), toen de Nationale Maatschappij der Waterleidingen (N.M.W.L.) deze landbouwgronden omvormde tot een waterwinningsgebied.

Vanaf 1974 tot op heden is de V.O.B.o.W. met financiële steun van de Provincie West-Vlaanderen en logistieke steun, eerst van de gemeente Kerkhove en na de fusies van de gemeente Avelgem, overgegaan tot systematische en grootschalige opgravingen.

Van in de beginne werden archeologisch geïnteresseerden (scholieren, studenten, volwassenen) actief betrokken bij het archeologisch onderzoek via de organisatie van archeologische kampen in de zomermaanden en weekendkampen in het najaar.

In een tijdspanne van 25 jaar hebben honderden mensen, zowel scholieren, studenten, volwassenen, als vrijwilliger, als werknemer in diverse statuten (R.V.A./V.D.A.B-projecten), zich ingespannen in goede en slechte weersomstandigheden om al deze archeologische sporen en vondsten bloot te leggen, in te tekenen, te nivelleren en dus voor het nageslacht te bewaren. Zij liggen aan de basis van wat vandaag wordt gerealiseerd, archeologisch onderzoek is niet het werk van één mens doch van een team.

Via het Onderzoeksfonds van de K.U.L. en de K.U.L.A.K. (1981-1984) werd in samenwerking met V.O.B.o.W. het archeologisch-geomorfologisch onderzoek van de Romeinse administratief-logistieke inplanting van Kerkhove gestimuleerd en uitgebreid over de omliggende rijke landbouwregio, de (Zand)leemstreek van Zuid-West- en Oost-Vlaanderen. Het project groeide van lokale tot regionale archeologie.

c. De resultaten

Bij de noodopgravingen in 1974 werden in de uit te graven putbatterijen van de N.M.W.L., de huidige geregionaliseerde Vlaamse Maatschappij voor Watervoorziening (V.M.W.), een 1e eeuwse houtbouw en een 3e eeuwse gracht aangesneden.

Sedertdien werden op het waterwinningsgebied (ca. 9 ha) Prehistorische resten (Mesolithicum, Neolithicum en Bronstijd), een Gallo-Romeinse baanpost (1e-3e eeuw), een Laat-Romeins graf en bewoningssporen (late 3e-4e eeuw) en een Merovingische begraafplaats met bijbehorende nederzetting (5e-1e helft 8e eeuw) opgegraven.

Tijdens de Gallo-Romeinse periode, en meer bepaald rond het midden van de 1ste eeuw na Chr., werd op de site een imposant administratief-logistiek centrum ingeplant in de directe nabijheid van een kruispunt van de Schelde met landwegen (o.a. de verbinding Kust met de weg Bavai - Keulen). Bovendien lag de baanpost in een grenszone, vermits de Schelde de scheiding vormde tussen de *Civitas Menapiorum* (hoofdplaats Cassel) en de *Civitas Nerviorum* (hoofdplaats Bavai).

Blijkbaar fungeerde de baanpost o.m. als inzamel- en verdeelcentrum van graan, de opbrengst van intensieve landbouw in de regio. Deze werkhypothese werd getoetst op basis van de regelmatige streekprospectie (*Landesaufnahme*) door M. Rogge, dank zij het reeds hoger vermelde onderzoeksproject K.U.L./K.U.L.A.K. Geprospecteerde vondstenconcentraties in het Westvlaamse Heestert, Tiegem, Kooigem en in het Oostvlaamse Kruishoutem, Michelsbeke en Zegelsem bleken inderdaad afkomstig te zijn van goed uitgebouwde *villae* (= grote landbouwdomeinen) fungerend in het door de Romeinen uitgewerkte plattelands- en landbouwsysteem.

De ingezamelde graanproducten uit de regio werden dan via de Schelde en via de landwegen verspreid. Mogelijk waren de legerkampen aan de Rijn één van de eindbestemmingen. Aldus functioneerde ook het zuiden van West-Vlaanderen als bevoorradingsgebied, als hinterland van de grensverdediging van het *Imperium Romanum*.

In 1982 werd in de benedenzone aan de rand van het Schelde-alluvium een komvormige structuur uit de 1e eeuw onderzocht, tevens te interpreteren als een haveninstallatie. Hieruit kwamen belangrijke gegevens voor de reconstructie en de evolutie van het landschap op en rond de Scheldevallei via macrorestenonderzoek, aangevuld met palynologisch onderzoek van diverse archeologische lagen op de site en via uitgestippelde grondboringen.

De logementsgebouwen, magazijnen en graanschuren waren aanvankelijk (2e helft 1e eeuw) opgetrokken in vakwerk. Die werden rond het begin van de 2e eeuw vervangen door stenen gebouwen, waarvan de funderingen waren aangelegd met Doornikse kalksteen. Tot de eerste steenbouwfase behoorde ook een waterput. Nog voor het einde van de 2e eeuw werd de site geteisterd (door de invallen van de Chauci ?). Men legde boven het bestaande schema een nieuwe nederzetting aan en omgaf deze met een gracht en palissade. Tijdens het derde kwart van de 3e eeuw (260-270) ging de plaats tengevolge van de Frankische/Saksische invallen definitief ten onder.

De archeologische site van Kerkhove levert een fundamentele bijdrage aan het continuïteitsonderzoek tussen de Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen. Een inhumatiegraf in de vulling van de 3e eeuwse omheiningsgracht illustreert duidelijk de fase van Germaanse landname door Overrijnse groepen.

Rond het einde van de 5e eeuw vestigde zich een Merovingische bevolkingsgroep op de noordoostelijke rand van de vroegere Romeinse nederzetting. Een kleine begraafplaats met 6e-7e eeuwse graven, aangelegd in de ruïnes van een Romeins gebouw, en de bijhorende nederzetting werden onderzocht. Het waren in de zeventiger jaren de eerste nederzettingsresten uit deze periode in België gevonden!

Uit de 7e-8e eeuw dateerde een *Grubenhaus* (= een gebouw met uitgediept vloerniveau) waarbinnen een ijzeren zeisblad werd aangetroffen. Het wordt beschouwd als het prototype, de *missing-link* in de evolutie van houw- en maaizeisen, van de Middeleeuwse en moderne maaizeis die zich in onze streken heeft ontwikkeld uit de Romeinse houwzeis!